

A FRANCIA MUNKÁSMOZGALOM ÉS AZ ALGÉRIAI NEMZETI MOZGALOM KAPCSOLATÁRÓL A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Az első világháborúban és azt követően az imperialista világrendszer válságának talaján világméretű forradalmi mozgalom bontakozott ki, amelyből Oroszországban megszületett a kapitalista rendszerrel szemben az egész emberiség számára egyetlen és valóságos alternatíva, a szocialista forradalom. A gyarmatokon pedig — nagyrészt e forradalom hatására — fellendült az antikolonialista nemzeti felszabadító mozgalom.

Az Októberi Forradalom nagy visszhangra és szimpátiára talált az arab népek körében, erőt merítettek az angol és francia gyarmatosítók elleni harchoz. Mohamed Rashid Rida, szír származású és Egyiptomban tevékenykedő politikus írta Al-Manar c. lapjában 1919-ben: „A muzulmánok kívánják a bolsevizmus sikereit, amely a népek rabszolgaságának eltörlését jelenti.”¹

Az arab világ nyugati szárnyának legjelentősebb francia gyarmatán, Algériában, hasonló volt a helyzet. A francia telepések lapja, a Bullétin du comité de l'Afrique française, szüntelenül a fő veszélynek feltüntetett bolsevista agitációra panaszkodott.²

Az algériai nemzeti mozgalom lendületét tovább erősítette a francia szocialisták 1920 decemberi Tours-i kongresszusán a francia munkásmozgalomban békövetkezett ideológiai-politikai polarizáció. A kongresszuson a küldöttek többsége a III. Internacionáléhoz való csatlakozás mellett döntött. A Komintern a gyarmatosító országok munkáspártjai számára különösen szigorú feltételt szabott. A 21 pontban foglalt belépési feltételek 8. pontja vonatkozott ezen pártokra: előírta, hogy a gyarmati kérdésben különösen határozott és világos vonalra van szükség. Kíméletlenül le kell leplezniök „saját” imperialistáikat, minden gyarmatosítás-ellenes mozgalmat támogatniok kell, és aktív propagandát kell folytatniok a hadseregben.³

A Tours-i kongresszuson a Blum—Bracke indítvány csupán a bennszülöttek érdekében kifejtendő cselekvést hangsúlyozta. Mereven szétválasztotta a proletárfelszabadítás és a gyarmati elnyomás alatt élő népek

¹ Idézi: Anouar Abdel Malek: La pensée politique arabe contemporaine. Paris, 1970. 232. p.

² André Nouschi: La naissance du nationalisme algérien 1914—1954 Paris, 1962. 58—59. p.

³ Lenin: A kommunista Internacionáléba való felvétel 21 feltétele. Lenin Művei. 31. k. Bp. 1951. 205—206. p.

harcát, amelynek radikális támogatása — az indítvány szerint — faji háborút, és nem osztályharcot jelent.⁴ Lényegében tehát reformista álláspontra helyezkedett.

A Cachin—Frossard indítvány — amely a szavazatok többségét kapta — teljes támogatásáról biztosította a Komintern álláspontját, és kijelentette, hogy az elnyomott népeknek a gyarmati rendszer ellen bármilyen formában megnyilvánuló harcát támogatja.⁵

A Francia Szocialista Párt három algériai föderációjának 41 szavazatából 34 a Kominternhez való csatlakozás mellett döntött, bár a 8. pontot illetően már ekkor is voltak fenntartásaik.⁶

A párt egyes szekcióinak a gyarmati kérdéssel kapcsolatos problematikus állásfoglalása készítette a Kominternt arra, hogy 1922 májusában felhívással forduljon a Francia Kommunista Párt valamennyi szervezetéhez, hogy újból foglaljanak világosan állást az elnyomott népek önrendelkezése mellett. Ezt a felhívást elsősorban a Sidi-bel-Abbes-i szekció állásfoglalása váltotta ki, amely kimondta, hogy „az arabok szembenállnak egy olyan szocialista, intellektuális és morális fejlődéssel, amely az egyéneknek elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy egy kommunista tökéletességet értett államot hozzanak létre.”⁷ Ez a gyarmati reformista ideológiát tükröző álláspont tulajdonképpen a „civilizációs küldetés” burzoa jelszavának az elfogadását jelentette. A szekciót, mivel — amint az az idézett állásfoglalásából is következett — nem folytatott antikolonialista propagandát a bennszülöttek között, 1922-ben kizárták a kommunista pártból.

Az FKP politikája sem felelt meg maradéktalanul a gyarmati kérdést illetően a lenini koncepciónak, amikor a Maghreb felszabadulását a győzelmes európai proletárforradalomtól tette függővé.⁸ Az ilyen állásfoglalás a gyarmatok nemzeti mozgalmának a lebecsülését jelentette.

A 20-as években nemcsak az FKP-ban, hanem általában a nemzetközi munkásmozgalomban is sok problémát okozott a lenini koncepcióval való szembenállás, a dogmatikus elemzés és az ebből eredő szektás szövetségi politika.⁹

A világháború idején az iszlámból fakadó vallási inspiráció, valamint Németország és főleg török szövetségesi propagandájának hatására vett lendületet a francia gyarmatosítók elleni algériai nemzeti mozgalom. A francia hadseregben több tízezer algériai harcolt. A toborzás rossz hatást váltott ki a bennszülöttek körében, mert az iszlám tanításával ellenkezik, hogy mohamedán más vallású, idegen hadseregben szolgáljon (Ez volt a közvetlen oka az 1871-es Moqrani felkelés kirobbanásának is.) Az erőszakos toborzás jelentős mértékben járult hozzá az Aures-ben 1916-ban kirobbant felkeléshez. Ugyanebben az évben alakult meg Berlinben

⁴ A. P. Lentin: *L'Algérie sous le signe de „ultras”*. Cahiers internationaux. 1957. nr. 82. 52. p.

⁵ Uo.

⁶ Ch. R. Ageron: *Le PCF et l'Algérie 1921—1924*. Mouvement social 1972. nr. 78. 10. p.

⁷ Idézi: Larbi Buhali: *La Révolution socialiste d'Octobre et le mouvement national algérien. Réalité algérienne et marxisme*. Alger, 1964. 204. p.

⁸ Vaillant Couturier-nek a *Correspondance international* 1922 április 30. számában megjelent cikkéből idéz: Ch. R. Ageron: i. m. 27. p.

⁹ Salgó László: *A komintern VII. kongresszusa és az antiimperialista egységfront*. Párttörténeti közlemények. 1965. 4. sz. 89. p.

a Tunisz és Algéria függetlenségéért harcoló bizottság. (Comité pour l'indépendance de l'Algérie et de la Tunisie) Az alapítók között volt az algériai nemzeti hős, Abd el Quader egyik fia, Ali emír is.¹⁰

A háború befejeztével az algériaiak a harcmezőn tanúsított helytállásukra alapozták jogos nemzeti követeléseiket. Erre hivatkozott 1922-ben Millerand elnök algériai utazása idején, Khaled emír, aki maga is kapitányi rangban szolgált a francia hadseregben, s nyilatkozatban kérte a francia elnököt: proklamálja, hogy Algéria lakói faji és vallási megkülönböztetés ellenére Franciaország gyermekei, és joguk van képviselőre a francia parlamentben. Millerand válaszában óva intett a bennszülöttek politikai jogainak túl gyors növelésétől, amelyet a távoli jövőben tartott csak megvalósíthatónak.¹¹

A nemzeti mozgalom csíráját alkotó nemzeti követelési akciók jelentőségét növelte, hogy ugyanakkor — a 20-as évek elején — a rossz termés (1919—1921) és a háború utáni gazdasági hanyatlás (árak emelkedése) miatt a fellahok és a munkások között nőtt az elégedetlenség. (1919-ben és 1920-ban dokkmunkássztrájkok), amelyet különösen veszélyessé tett a francia gyarmatosítók számára a Rif Köztársaság függetlenségi harca iránt megnyilvánuló szimpátia.¹²

Azonban Algériában ekkor nem volt olyan hatékony szervezet, amely ezt a széles körű elégedetlenségi és követelési mozgalmi egységes antikolonialista nemzeti mozgalommá tudta volna összefogni. A kommunista szervezetet — amely mintegy 150 tagú volt — belső problémák kötötték le: a helyes marxista álláspont kidolgozásáért folytatott harc. A kisszámú, európai műveltségű, az algériai franciákkal egyenlő politikai jogokat követelő Ifjú Algériaiak, akik a franciaországi értelmiségiekre — főleg újságírókra — támaszkodtak, tevékenykedtek a legszűkebb körben, és csoportjuk a háború után két részre szakadt: egyesek kapcsolatot igyekeztek keresni a fellahokkal.¹³

Az európai telepések pedig minden megnyilvánuló nemzeti követelést franciaellenesnek bélyegeztek, s ugyanígy vélekedtek a francia uralkodó osztálynak az elégedetlenséget leszerelni igyekvő félnék reformkísérleteiről is. (Az 1919 februári törvény egy bennszülött értelmiségi réteg számára — a muzulmán vallásból eredő kötelezettségei megtagadása árán — szavazati jogot biztosított. Ugyanakkor enyhítették a Bennszülött Kódex egyes pontjain is.) Heves ellentámadásuk — különösen a Rif Köztársaság elleni hadjárat idején — eredménnyel járt: elérték a Bennszülött Kódexre vonatkozó törvény visszaállítását, és hogy továbbra is biztosítsák saját részükre az olcsó bennszülött munkaerőt, leállították az algériai munkavállalását (1924) és öntözőberendezéseik tökéletesítésére, illetve újak építésére, 1600 millió frank kölcsönt kaptak.¹⁴ Támadásuk csúcspontja és mintegy lezárása A. Sarraut belügyminiszter 1927 áprilisi Constantine-i

¹⁰ Nouschi: i. m. 26—27. p.

¹¹ Uo. 56—58. p.

¹² Uo. 35—36. és 59. p.

¹³ Ch. R. Ageron: Histoire de l'Algérie contemporaine. PUF. Que sais-je? Paris; 1970: 73—74. p.

¹⁴ Uo. 75. p. A Code de l'Indégenat (Bennszülött Kódex — 1881) kimondottan a bennszülöttek számára 41 vétséget sorolt fel. Gyakorlatilag a legkisebb kihágás miatt is felelősségre vonhatták a polgári hatóságok minden bennszülöttet. (pl. lakóhelyét engedély nélkül nem hagyhatta el stb.) Uo. 63. p.

beszéde volt, amelyben a legkisebb nemzeti követelést is a francia Empire és Franciaország elleni fellépésnek állította be, és mindezt a kommunisták tevékenységének tulajdonította, a legfőbb ellenségnek nevezve őket.¹⁵

Ilyen körülmények között a francia telepések elérték, hogy a liberálisnak ismert Viollette főkörmányzót, mert törvénytervezetet nyújtott be a bennszülött értelmiségiek körében kiterjesztendő szavazati jogról, 1927 novemberében Poincaré miniszterelnök visszahívja.

Úgy tűnt, hogy a francia gyarmatosítóknak a kialakuló algériai nemzeti mozgalmat sikerült levernőik. (Khaled emírt már korábban Damaszkuszba száműzték.) Ám ugyanekkor — s ez az algériai nemzeti mozgalom sajátossága — a gyarmaton kívül, Franciaországban és proletárbázison megszűletett a legradikálisabb szárnya, amely a kezdeti pozitív lépések után nagyon ellentmondásos utat járt végig. 1926 tavaszán Messali Hadj, akkor még az FKP tagja, algériai emigráns textilmunkás a Párizsban dolgozó kabil munkásokból létrehozta az Észak-Afrikai Csillag (Etoile Nord-Africaine — ENA) nevű szervezetet.¹⁶ A szervezet tagsága a párizsi és Párizs környéki üzemekben dolgozó észak-afrikai — főleg algériai — munkásokból került ki, akiknek tömeges emigrálása Franciaországba, különösen a háború utáni válságos években, olcsó munkaerőt biztosított a kritikus gazdasági helyzetből kilábalni törekvő francia burzsoáziának. 1912-ben 5000, 1924-ben 100 ezer, a 30-as évek közepén már 300 ezer algériai munkás dolgozott Franciaországban.¹⁷

Messali a szervezet programját először 1927-ben, a brüsszeli anti-imperialista kongresszuson fejtette ki. Felszólalásában semmi nyoma a későbbi türelmetlen kispolgári forradalmiságának. Függetlenséget követelt, amelyért szívós harcot kell folytatni. A független Algériában hajlandó mindenkiel együttműködni, azzal a feltétellel, hogy az ország politikai és gazdasági irányítását az algériaiak tartják a kezükben. Üdvözli a kínai forradalmat és a francia proletariátust, mint az algériai nép nemzeti követeléseinek mindenkori támogatóját. Felszólalását a Szovjetunió-nak, a világ felszabadítójának éltetésével fejezte be.¹⁸

A francia hatóságok az ENA-t — látva befolyásának gyors növekedését (1929-ben 4 ezer tagja volt) — betiltották, csak 1933-ban alakult újjá és folytatta tevékenységét.

Az I. világháborút követő évtized algériai nemzeti mozgalmáról megállapítható: a kommunisták politikájának hibái és gyengeségei ellenére is a proletár szárnya volt a legerősebb, bár ez a szárny — s egyben gyen-

¹⁵ A belügyminiszter beszédéből idéz: J. Fauvet: Histoire du Parti communiste francais. t. I. Paris, 1964. 76. p.

¹⁶ Messali Hadj 1898-ban született Tlemcenban. Az I. világháborúban a francia hadseregben szolgált. A húszas években egy párizsi textilüzemben dolgozott, ahonnan az észak-afrikai munkások érdekében kifejtett agitációja miatt elbocsátották. Tagja lett az FKP-nak, amelytől a 30-as években eltávolodott. Ideológiájában ekkor a kispolgári forradalmiság vallási miszticizmus és afféle romantikus „algérianisme” formájában nyilvánult meg. A II. világháború után sem talált vissza a kommunistákhoz, sőt diktatórikus magatartása miatt nacionalista harcostársaival is szembe került, akik szakítottak vele és tudta nélkül robbantották ki a fegyveres felkelést 1954. november 1-én. Lentim: i. m. 51. p. Robert Aron: Les origines de la guerre d'Algérie. Paris 1962. 62. p.

¹⁷ Lentim: i. m. 63. p.

¹⁸ Das Flammenzeihen vom Palais Egmont. Offizielles Protokoll des Kongresses gegen koloniale Unterdrückung und imperialismus. Brussel, 10—15 februar, 1927. Berlin, 1927. 98. p.

gesége is a korabeli algériai nemzeti mozgalomnak — nem Algériában, hanem Franciaországban alakult ki.

A nacionalista szárny tevékenysége a társadalomnak csak vékony rétegét hatotta át — az értelmiséget —, tömegbázist nem tudott kialakítani magának, és így követeléseiket a gyarmatosítók sem hallgatták meg. Szerepüket a kommunisták szektás politikájuk következtében — amelyet a Komintern VII. kongresszusa és az egy évvel később a Komintern V. B. által szerkesztett Tézisek az FKP gyarmatokon folytatott tevékenységéről is motivált — lebecsülték, az imperializmus ügynökeinek tartották őket, és forradalmi erőt csak a munkásosztályban és a szegény-parasztságban láttak.¹⁹ A Tézisek, bár megállapításai — mint említettük — nem helytállóak mindenben, ráirányították a párt figyelmét a gyarmatok nemzeti felszabadító mozgalmára. Ám ahhoz, hogy a gyarmatokon folytatott politikájának szektáságát legyőzze és valóban hatékony anticolonialista, forradalmi tevékenységet tudjon folytatni, le kellett győzni az egész pártban eluralkodott, a Barbé-Célor csoport nevéhez fűződő, szektás-dogmatikus politikát, amely a pártot — M. Thorez szavaival — „önmagába süllyedt, tehetetlenül tengődő szervezetté tette.”²⁰

Az aktív és hatékony leninista politika kidolgozásában nagy érdemei voltak M. Thoreznek, aki a Komintern V. B. XI. plénumán (1931. május) tartott beszámolójában kemény bírálatot mondott a pártnak a gyarmati népek érdekében a gyarmatokon kifejtett tevékenységéről. E tevékenységet a pártmunka leggyengébb pontjának, és 1925-tel összehasonlítva — amikor a marokkói háború ellen még hatalmas tömegeket mozgató 24 órás sztrájkot is tudtak szervezni — „botrányosan elégtelennek” minősítette.²¹

Az FKP megfogadva a Komintern V. B.-nek az említett Tézisekben kifejtett helyes útmutatását, munkájának céljává Algéria vonatkozásában azt tette, hogy a bennszülöttek mind nagyobb tömegét nyerje meg a kommunista politikának, szervezeti téren pedig egy önálló, a Komintern független szekciójává váló, algériai kommunista párt megalakítására ösztönözzön, amelynek fő célja: harcolni Algéria függetlenségéért.²²

Ugyanebben az időben kedvező irányú fejlődés zajlott le Algériában a nemzeti mozgalomban is.

1930-ban Constantine-ban Bendjelloul orvos megalakította a választhatóságra jogosult, vagy megválasztott algériai értelmiségiek csoportját. Ezek az értelmiségiek az asszimiláció hívei voltak, és a polgári demokratikus szabadságjogokért, 1789 eszméinek algériai megvalósításáért harcoltak. E csoport tagjait nevezik „választottaknak” (élus) és „felvilágosultaknak” (évolués) is. Szerintünk az utóbbi elnevezés — mivel megelőbben tükrözi ideológiájukat — a szerencsésebb. A 30-as években e csoport vezetése Bendjelloullal szemben egyre inkább Ferhat Abbas Sétif-i gyógyszerész kezébe került, aki az elkövetkezendő évtizedek politikai harciban megedződve és továbbfejlődve az algériai nemzeti mozgalom legreá-

¹⁹ A Kommunista Internacionálé története. Bp. 1971. 263. p. Le travail du Parti français dans les colonies. Cahiers du bolchévisme. 1930. április. 442—443. p.

²⁰ M. Thorez: A nép fia. Bp. 1950. 51—52. p. A Barbé-Célor csoportról ugyanott és a Francia Kommunista Párt története. Bp. 1968. 129—135. p.

²¹ M. Thorez: Válogatott cikkek és beszédek. Bp. 1952. 34—35. p.

²² Cahiers du bolchévisme. 1930. április 445—446. p.

lisabban gondolkodó, legmarkánsabb burzsoá politikusává vált.²³ E csoport eszmei, politikai alapját is ő fogalmazta meg a legvilágosabban Entente c. lapjában 1936 februárjában. Cikkében — asszimilációs politikáját indokolva — kijelentette, hogy ő és hívei nacionalizmusában senki sem hihet komolyan, mert nem is lehetnek nacionalisták, mivel az algériai nemzet nem létezik.²⁴

1931-ben a tuniszi Zitauana egyetemen tanult Ben Badis sejk vezetésével megalakult a muzulmán reformizmus, az arab újjászületés híveinek, az ulemáknak (arabul: tudósok) szövetsége is. Alaptételük volt, hogy politikai kérdésekkel nem foglalkoznak, hanem vallási és kulturális téren szállnak szembe a francia gyarmatosítók befolyásával. Arra törekedtek, hogy az iszlám elveit eredeti tisztaságukban állítsák vissza, s ebből eredően harcoltak minden ellen amit vallásuk tiltott (alkoholfogyasztás, szerencsejátékok stb.). Hevesen támadták a fellahok közt nagy befolyással bíró marabukat, akik hűségesen szolgálták a francia gyarmatosítókat. Nagy szerepük volt az algériai nemzeti öntudat kialakításában. Ők fejezték ki először legtisztábban az algériai nacionalizmust. Számos szabad iskolát alapítottak (medersas), ahol vallási, történeti, iszlámjogi és arab nyelvi ismereteket tanítottak. Megírták az első Algériai történetet. Újságjaik hasábjain olyan új tartalmú szavak tűntek fel, mint wat'an (haza), al umma al djaza'ira (algériai nemzet), cha'b (nép). Hitvallásuk lényegét egyikük nagyon tömören így foglalta össze: Iszlám a vallásom, arab a nyelvem, Algéria a hazám.²⁵ A 30-as évek közepére eljutottak a nyílt politikai állásfoglalásig. 1936-ban Ben Badis — válaszolva Farhat Abbas fent idézett cikkére — Esh-Chihab c. lapjában kijelentette, hogy a föld minden népének természetadta joga van a függetlenségre. Algéria is el fogja érni azt az anyagi és morális fokot, amikor Franciaország kénytelen lesz vele szemben megváltoztatni gyarmati politikáját. Algéria akkor egy széles körű függetlenséget fog élvezni, és Franciaország csak úgy számíthat rá, mint ahogy egy szabad nemzet a másik szabad nemzetre. Íme, ilyen függetlenséget akarunk — fejezte be cikkét Ben Badis.²⁶

Az algériai nacionalisták szervezkedése 1930—31-ben válasznak is tekinthető a francia gyarmatosítók által Algír elfoglalásának centenáriumiára rendezett nagyszabású ünnepekre. A kommunisták tudatosan törekedtek arra, hogy az ünnepek nyújtotta lehetőséget kihasználva antikolonialista tömegdemonstrációkat szervezzenek (pl. május 1-i tüntetések), és ezzel egyik legfőbb gyengeségüket is orvosolják: megjavítsák a bennszülöttek körében végzett munkájukat.²⁷

²³ Ferhat Abbas 1899-ben született gazdag parasztcsaládból. Egyetemi tanulmányait korán elkezdett politikai tevékenysége miatt csak 1932-ben fejezte be. A II. világháború alatt már a demokratikus Franciaországgal föderációban levő független Algériáért harcolt. 1956-ban csatlakozott az FLN-hez. Az Ideiglenes Kormányának 1961-ig miniszterelnöke volt. 1963-ban Ben Bellával támadt politikai nézeteltérés miatt lemondott a független Algéria Nemzetgyűlésének elnöki tisztségéről.

²⁴ Cikkét idézi: Ch. A. Julien: *L'Afrique du Nord en marche*. 3. édition. Paris, 1971. 100. p.

²⁵ Az ulemákról: Roger Le Tourneau: *Evolution politique de l'Afrique du Nord musulmane 1920—1961*. Paris, 1962. 318—321. p. Ch. R. Ageron: *Histoire de l'Algérie contemporaine*. PUF Que sais-je? Paris, 1970. 88. p.

²⁶ Cikkét idézi: Roger Le Tourneau: i. m. 319. p.

²⁷ *El Maghreb: Le centenaire de l'occupation de l'Algérie*. Cahiers du bolchévisme. 1930. január. 367—368. p.

A szakszervezeti mozgalomban is hasonló irányú fejlődés tapasztalható. A kommunista CGTU 1931-es VI. kongresszusa önkritikát gyakorolt a bennszülött algériai proletárok között végzett gyenge munkája fölött. Harcot hirdetett a szakszervezeti mozgalomban minden gyarmatosító jellegű tendencia ellen, amely a bennszülött észak-afrikaiak között végzendő munka lebecsüléséhez vezetett, és vizsgálat tárgyává tette egy — a francia szakszervezettől független — algériai vezetésű CGT-Algérienne megalakításának tervét.²⁸

Ugyanakkor, amikor ezek a kedvező ideológiai és szervezeti változások bekövetkeztek — vagy bekövetkezésük küszöbén állt — a gazdasági világválság következtében, amely korábban sújtotta Algériát, mint Franciaországot, Algériában nőtt a szociális feszültség.

A bányászatban a 20-as évek végén mutatkoztak problémák. A vasérc, foszfát, vásárlói között voltak Anglia, Németország és a skandináv államok is, akik a válság kirobbanásakor felmondták a vásárlást. Az ércexport csökkenése 1929—1932 között 75%-os volt, aminek következtében a bányászokat elbocsátották. Tabesza város polgármestere írta egyik jelentésében, hogy az elbocsátott bányászok a városba jönnek, és jelenlétük veszélyt megállapítva hangsúlyozza, hogy a legkomolyabb politikai nyugtalanságot okozhatják.

A bennszülött mezőgazdasági szektorban 1930—31-ben volt a legkisebb a termés. Sokan tönkrementek: földjeiket vagy eladták az európaiaknak, vagy a kapott uzorakamat fejében átengedték nekik, és szintén a városba mentek munkát keresni. A válság, miután elérte Franciaországot, tovább sújtotta Algériát: a Franciaországban dolgozó bennszülöttek visszatértek hazájukba. Sokan közülük már osztályharcos gyakorlattal rendelkeztek.

Az európai telepések is válságos helyzetbe kerültek: a gabona világpiacon árának csökkenése kritikussá tette helyzetüket. A helyi piac szűkülése pedig a kézműveseket, kiskereskedőket érintette érzékenyen.²⁹

Mindezek a körülmények az osztályharc éleződését vetítették előre.

A 30-as években az algériai nemzeti mozgalom nagyfokú fellendülése következett be a mindkét szárnyán beállott pozitív irányú változások és a franciaországi munkásegység teremtette baloldali előretörés következtében.

Az algériai kommunisták — az FKP ösztönzése és segítsége nyomán — mind jobban megtalálták az algériai tömegekhez vezető utat, tömegpolitikai munkájuk sokat javult, és egyre nagyobb eredményeket értek el. Kezdeményező szerepük volt az 1934 februárjában Algéria nagy városaiban megszervezett antifasiszta tüntetésekből és politikai sztrájkokban, a május 1-i politikai tüntetésben Algírban, ahol mintegy 15 000 főnyi tömeg vonult fel vörös és nemzetiszínű (zöld-fehér) zászlók alatt, az Internacionálét énekelve és a Szovjetuniót éltetve. Támogatták az 1934 végi és 1935 eleji építőmunkás sztrájkokat Oranban, Mers-el Kebirben.³⁰

²⁸ R. Gallisot: Syndicalisme ouvrier et question nationale en Algérie: les positions de la CGTU dans les années 1930—35. Mouvement social. 1969. nr. 66. 4. p.

²⁹ A válság gazdasági következményeiről és a növekvő szociális feszültségről Algériában: Nouschi: i. m. 42—52. p.

³⁰ R. Gallisot: i. m. 5. p., Nouschi: i. m. 77. p.

A parasztek körében végzett munka ilyen nagy eredményekkel nem járt, de a korábbiakhoz képest itt is lényeges haladás történt, különösen a földek, erdők kisajátítása ellen harcoló fellahok körében.³¹

Az algériai kommunisták politikai irányvonalának helyességét és antikolonialista harcának eredményességét bizonyította, hogy számuk a korábbi néhány 100-ról 1936 elejére közel 5 ezerre emelkedett.³²

E fejlődést figyelembe véve az FKP 1936 januári Villeurbanne-i kongresszusán döntés született, hogy a párt algériai szekciója alakuljon szervezetileg független algériai kommunista párttá. (Az AKP 1936 októberében tartotta alakuló kongresszusát.) Ennek, az algériai munkásmozgalom és az egész algériai nemzeti felszabadító mozgalom fejlődése szempontjából is oly fontos döntésnek a megszületését tulajdonképpen — amint arra P. Boiteau rámutat — a franciaországi baloldali előretörés, a Népfrentmozgalom sikerei tették lehetővé.³³

Az 1936 április—májusi választásokon elért baloldali győzelem eredményeként a szocialista Leon Blum vezetésével Népfrentkormány alakult, amelyben a kommunisták nem vettek részt, de támogatásukról biztosították azt. A népfrent programja lényegében ugyanazoknak a demokratikus szabadságjogoknak és szociális intézkedéseknek a biztosítását célozta Algéria lakói számára, mint a francia néptömegek számára: a Belsőszülött Kódex eltörlése, szakszervezeti és politikai tevékenység szabad gyakorlása, politikai foglyok szabadonbocsátása, a főkormányzóság megszüntetése és az európaiakat és a belsőszülötteket egyesítő egykollégiumos helyi hatáskörű parlament létrehozása, belsőszülöttek nagyobb arányú részvétele a francia parlamentben, amelyet az előkészítőiről Blum—Viollette-nek nevezett törvény biztosított volna. (A törvénytervezet mintegy 21 000 belsőszülöttnek — diplomások, régi frontharcos tiszték stb. adta volna meg a francia állampolgárságot és a vele járó polgárjogokat, anélkül azonban, hogy meg kellett volna tagadniuk a muzulmán vallásuk kötelezte törvényeket.)

Szociális intézkedések: bevezették a 40 órás munkahetet (a mezőgazdasági munkások kivételével) és a fizetett szabadságot. 1936-ban létrehozták a Gabonahivatalt (Office du blé), hogy elérhető áron biztosítsanak gabonát a fellahoknak. Ugyanakkor rendelet erősítette meg az uzsora elleni harcot.³⁴

Mindezeknek az intézkedéseknek az volt a céljuk, hogy Algériát minden területen — jogi és adminisztratív vonatkozásban is — Franciaországhoz csatolják. A függetlenség megadása elől tehát elzárkózott a népfrentkormány, s ezen a területen a kommunisták is engedményt tettek, aminek következtében — bár M. Thorez az 1936. május 25-i KB ülésén tartott beszámolójában hangsúlyozta, hogy népfrentprogram, amelyben nincs szó a gyarmati népek felszabadításáról, nem a párt programja³⁵ — rendkívüli mértékben elmergesedett, majd ellenségessé fajult

³¹ Rodinguet: Les paysans d'Algérie en lutte contre les expropriations. Cahiers du bolchévisme. 1933. április. 578—579. p.

³² Jacques Arnault: Du colonialisme au socialisme. Paris, 1966. 106. p.

³³ P. Boiteau: La lutte anticolonialiste dans les années 30 et les problèmes posés au front populaire. Cahiers de l'Institut Maurice Thorez. 1972. nr. 26. 24. p.

³⁴ Lentin: i. m. 58. p. Nouschi: i. m. 51. p.

³⁵ M. Thorez: Oeuvres. liv. III. t. XII. 14. p. Idézi: M. Rodinson: Marxisme et monde musulman. Paris, 1972. 493. p. 60 lábjegyzet.

a viszony a kommunisták és a legradikálisabb, az algériai nemzeti mozgalomban legnagyobb tömegbázissal rendelkező kispolgári forradalmi szervezet, az ENA között.

Az ENA 1933 májusában — miután visszanyerte legalitását — közzétette programját. Általános választások útján létrehozott nemzeti parlamentet, és törvényhozó nemzetgyűlést követelt. A független Algériában az iszlám legyen az államvallás és arab a hivatalos nyelv. A francia gyarmatosítók által elvett földeket vissza kell adni az algériai államnak, a hódítókkal együttműködő nagybirtokosok földjét el kell venni és ki kell osztani a parasztoknak, akiket földművelési hitellel kell támogatni. A Bennszülött Kódexet el kell törölni, és biztosítani kell a szakszervezeti jogokat. Az iszlám egységére és testvériségére támaszkodva létre kell hozni az Algériát, Tuniszt és Marokkót egyesítő Maghreb Uniót.³⁶

E program azonban minden pozitívuma és radikalizmusa ellenére tartalmazta a kispolgári forradalmiság elméleti szegénységéből eredő hiányosságokat: a követelések abszolutizálása az általános politikai helyzet elemzésének elhanyagolásához vezetett. S ebből következett, hogy a programban nem olvashatunk arról, hogy milyen úton, milyen harci eszközöket és formákat alkalmazva, és kikkel szövetségben harcoljanak. Kिरagadta a politikai helyzet egészéből az algériai nemzet problémáját, s ez a metafizikus szemlélet a politikai harc gyakorlatában azt eredményezte, hogy amikor az osztályharc különösen kiéleződött, az ENA szövetséges nélkül maradt, fokozatosan eltávolodott mind a nacionalistáktól, mind a kommunistáktól, sőt szembe fordult velük.

Az FKP azonban az egységfront taktikából eredően nem arra helyezte a hangsúlyt, ami elválasztotta az ENA-tól, hanem arra, ami a közös ellenség elleni harcban egyesítette vele.

1934 augusztusában a két szervezet több ezer arab munkás részvételével Párizsban nagygyűlést rendezett az augusztus eleji Constantine-i tüntetés miatt elítéltek érdekében. A sikeres nagygyűlés után az FKP, az ENA, az Antiimperialista Liga és a Vörös kereszt akcióegyezményt írt alá, amelyben a demokratikus szabadságjogok gyakorlását gátló Bennszülött Kódex eltörlését és Észak-Afrika függetlenségét követelték.³⁷

A párt tiltakozott a kormány rendelete ellen, amellyel 1934 októberében betiltotta az ENA-t. Ugyanakkor bírálta is e szervezetet, mert alkotmányozó algériai nemzetgyűlés felállítását követelte, s mert ideológiáját áthatotta a pániszlám- és vallási miszticizmus. E bírált jelenségek hatása azzal a veszéllyel járt, hogy az algériai munkás- és paraszttömegeket elfordítja az imperializmus elleni harctól.³⁸

Az ENA ideológiájában az 1935-ös év folyamán mind jobban eluralkodtak a vallásos elemek. Ez év elején Messali az egyéves börtönbüntetés elől Svájcba menekült, ahol találkozott és hosszas megbeszéléseket

³⁶ Ch. A. Julien: i. m. 110. p.

³⁷ L'Humanité. 1934. augusztus 20. Idézi: Th. A. Schweitzer: Le Parti communiste français, le Comintern et l'Algérie dans les années 1930. Mouvement social. 1972. nr. 78. 126. p.

³⁸ L'Humanité. 1934. november 22. Uo. 127. p.

folytatott a pániszlám ideológia tekintélyes képviselőjével, Chekib Arslannal.³⁹

Messalit 1935 július elején felmentették, és visszatérhetett Franciaországba. Július 14-én már több tízezer észak-afrikaival együtt Észak-Afrika felszabadítását követelő jelszavak alatt résztvett a népfront nagy felvonulásán.⁴⁰

Franciaországban tehát Messali és az ENA kispolgári forradalmiságból eredő negatívumai, döntően a baloldali munkásegységfrontnak az antifasiszta demokratikus tömegmozgalomban betöltött meghatározó szerepe miatt, nem tudtak tért hódítani. Algériában viszont az antikolonialista, antifasiszta nemzeti mozgalom gyengeségei miatt annál inkább érezte romboló hatását, és éppen azután, hogy Franciaországban népfrontkormány került hatalomra.

Messalinak a baloldali kormány hatalomra kerülése teremtette meg a lehetőséget, hogy visszatérjen Algériába, és ott szabadon kifejthesse politikai nézetét. 1936 augusztus elején érkezett meg Algírba, és nyomban egy hatalmas tömeggyűlésen követelte Algéria függetlenségét. S ezzel szembekerült az egységes algériai nemzeti mozgalommal, amely követeléseit a júniusban tartott — a felvilágosultakat, az ulemákat és a kommunistákat egyesítő — Első Muzulmán Kongresszuson tette közzé. E programban a demokratikus szabadságjogok és szociális intézkedések követelésén túl „Algéria feltétel nélkül Franciaországhoz csatolása” is szerepelt.⁴¹

Ez utóbbi követelés elfogadásával tulajdonképpen a felvilágosultak álláspontja érvényesült. Az ulemák azért fogadták el, mert az algériai nemzetet még nem tartották érettnek a függetlenségre. A kommunisták pedig a 30-as évek első felében képviselt helyes álláspontjukat feladva — a nemzeti mozgalom egysége érdekében — már nem követelték a függetlenséget. Ez a hibás állásfoglalásuk fogalmazódott meg a párt októberi alakuló kongresszusán is, ahol a zárónyilatkozatban megállapították, hogy egy szabad és boldog Algériát csak egy szabad és boldog Franciaország oldalán akarnak létrehozni.⁴²

Lényegében tehát a megváltozott körülmények által meghatározott új formában megismétlődött az a korábbi hiba, hogy Algéria felszabadulása a franciaországi proletárforradalom győzelmétől függ. Ez a helytelen álláspont következett abból, hogy az algériai kommunisták a saját nemzeti mozgalmukban betöltött szerepüket, erejüket lebecsülték, és ugyanakkor a franciaországi népfront sikereit túlértékelték.

A népfront, megvalósítva fentebb ismertetett programját, Algéria bennszülött lakóinak megadta azt, amit az előző kormányok egyike sem. Ám az európai telepések és a helyükön maradt gyarmati adminisztráció — nem minden eredmény nélkül — igyekezett megakadályozni e program maradéktalan megvalósítását. Különösen a Blum—Violette törvény

³⁹ 1935 szeptemberében a genfi Muzulmán Kongresszuson újból találkoztak és Messali később is kikérte Chekib Arslan tanácsait. Lentin: i. m. 58. p., Nouschi: i. m. 65. p.

⁴⁰ Lentin: i. m. 61. p.

⁴¹ Robert Aron: i. m. 71. p.

⁴² Idézi: Larbi Buhali: i. m. 210. p.

elfogadását, amit az európai polgármesterek tömeges lemondásának sikerült megakadályozni.⁴³

A szocialista Blum-kormány politikája már 1936-ban, de még fokozottabban 1937-ben, gyengítette a népfrontot: a köztársasági Spanyolország harcával szembeni „be nem avatkozás” politikája, az 1937 februárjában bejelentett „szünet”, a márciusi Clichy-i sortűz. Ezek az intézkedések és események a francia nagyburzsoáziát segítették, hogy felocsúdjon vereségéből, újra rendezze sorait, és ellentámadásba menjen át.⁴⁴

Az osztályharc éleződése, párosulva az algériai kommunisták hibáival, rendkívüli mértékben elmérgesítette a viszonyt Messali hívei és a kommunisták között.⁴⁵

1937 elején — miután a népfrontkormány januárban betiltotta az ENA-t a messalisták szembefordultak a kommunistákkal, és imperialistáknak, a gyarmatosítás leggonoszabb cinkosainak bélyegezték őket.⁴⁶

Messali feloszlattott szervezete a fasiszta Francia Szociális Párt ösztönzésére 1937 márciusában Algériai Néppárt néven újjáalakult, és minden más követelését elhanyagolva és mindenkit támadva csak Algéria függetlenségét követelte.⁴⁷

Ezzel az algériai nemzeti mozgalomban bekövetkezett a szakadás (a júliusi II. Muzulmán Kongresszuson a messalisták nem vettek részt), ami viszont már jelezte a kommunisták és az egész nacionalista mozgalom — a későbbiekben nem kis problémát okozó, és negatív következményeiben máig ható — szétválását.

Az algériai kommunisták által elkövetett hibák, mindenekelött a függetlenség követelésének elmulasztása, és ugyanakkor a közvetlen politikai és szociális követelések hangsúlyozása miatt született meg az a megkülönböztetés, hogy a kommunisták a kenyérért, a nacionalisták pedig a függetlenségért harcolnak.⁴⁸

A döntő fontosságú antifasiszta harc sikerességét biztosító népfrontegységet szem előtt tartva az FKP — szerintünk helyesen, bár ez ma is vita tárgya — a propagandájában nem az elszakadást hangsúlyozta, hanem valamennyi antifasiszta és demokratikus erő egységét, ugyanakkor viszont nem tagadta meg Algéria Függetlenségére való jogát.⁴⁹ A párt 1937 januári nemzeti konferenciáján M. Thorez leszögezte, hogy a kommunisták célja: harcolni a gyarmati népek teljes felszabadításáért, de a jelen pillanatban a párt a gyarmatokon támogat minden demokratikus

⁴³ Az algériai reakciós erők aktivitásáról: Lentin: i. m. 59—60. p.

⁴⁴ A Francia Kommunista Párt története. Bp. 1968. 200—203. p.

⁴⁵ Vö.: Lenin: A szovjethatalom soron levő feladatai. Válogatott Művek. Bp. 1967. II. k. 367. p. „Olyan országban, ahol a kistulajdonos lakosság óriási többségben van a tiszta proletár lakossággal szemben, elkerülhetetlenül megnyilvánul — olykor rendkívül élesen fog megnyilvánulni — a proletárforradalmár és a kispolgári forradalmár közötti különbség.”

⁴⁶ Az ENA lapjában megjelent cikket idézte: l'Humanité. 1937. február 12. Schweitzer: i. m. 132. p.

⁴⁷ Ch. A. Julien: i. m. 115. p.

⁴⁸ Basir Hadj Ali: La révolution socialiste mondiale et les mouvements de libération nationale. Praga, 1965. 23. p.

⁴⁹ P. Boiteau: i. m. 35. p.

reformot.⁵⁰ Az év végi IX. Kongresszuson a gyarmati népek függetlenségre való jogát, mint a párt alapvető követelését hangsúlyozta.⁵¹

Nem helytálló tehát az a megállapítás, hogy az FKP az algériai nemzeti mozgalom antikolonialista harcával kapcsolatban a gyarmati reformizmus platformjára helyezkedett a népfront idején. Ilyen véleményt képvisel Schweitzer amerikai történész objektivista szemléletű — egyébként kitűnően dokumentált —, de a kommunisták algériai politikáját önmagában, a párt általános politikai stratégiájából és az egész politikai helyzetből kiszakítva, vizsgáló tanulmányában.⁵² Ez a helytelen megállapítás abban a kispolgári ideológiában gyökerezik, amely a 30-as években a kommunista pártban is hatott egyesekre: André Ferrat-t a párt gyarmati kérdésekkel foglalkozó bizottságának vezetőjét ugyanilyen nézetek hangoztatása miatt kellett kizárni az FKP-ból 1936-ban.⁵³

Ugyancsak nem tudjuk elfogadni Ch. R. Ageron francia történész azon megállapítását, amely szerint a Komintern — alárendelve az algériai nemzeti mozgalmat az antifasiszta harc követelményeinek — a kommunizmus jövőjét áldozta fel Algériában.⁵⁴

Mindezen vélemények mögött annak fel nem ismerése is meghúzódik, hogy a 30-as években a nemzetközi munkásmozgalom — de valamennyi haladó polgári demokratikus erő — érdeke a fasiszmus világméretű előretörésének megállítására, a demokratikus szabadságjogok megvédésére, és a háború kirobbantásának megakadályozására volt. S ilyen helyzetben a francia gyarmatokon, különösen Algériában, ahol a fasiszmus nyíltan jelentkezett, az antifasiszmus nem más, mint az antikolonializmus egyik oldala — állapítja meg R. Gallissot.⁵⁵

A kommunistáknak az algériai antikolonialista nemzeti mozgalomban elért sikereit és felmerült hiányosságait, s hibáit is ebből az összefüggésből kiindulva kell vizsgálni.

Az algériai kommunisták az antifasiszta stratégiában nem tudták megfelelő marxista—leninista módon beilleszteni a specifikus algériai problémát, nemzetük antikolonialista harcát. A nemzeti kérdés problematikáját nem megfelelő alapról vizsgálták.⁵⁶ Ebből következett, hogy a franciaországi munkásegység politikát mechanikusan másolták, aminek veszélyére M. Thorez 1935-ben figyelmeztette őket.⁵⁷

A témánkkal kapcsolatos korabeli és jelenkori problematikus állásfoglalások azt bizonyítják, hogy az antikolonialista nemzeti felszabadító mozgalom és a francia népfront kapcsolatának tanulmányozása nem csupán a történettudomány számára fontos, hanem a nemzetközi osztályharc szempontjából is. Jean Bruhat egy tanulmányában felhívja a figyelmet — bár nem elég nyomtatékkal — annak a kérdésnek a tanulmányozására,

⁵⁰ M. Thorez: Oeuvres. liv. III. t. XIII. Paris, Ed. sociales, 1954. 162. p. Idézi: M. Rodinson: i. m. 493. p.

⁵¹ M. Thorez: Oeuvres. liv. III. t. XIV. Paris, Ed. sociales 1954. 280. p. Idézi: M. Rodinson: i. m. 494. p.

⁵² Schweitzer: i. m. 136. p.

⁵³ L'Humanité. 1936. július 7. Schweitzer: i. m. 132. p.

⁵⁴ Ch. R. Ageron: i. m. 37. p. Mouvement social. nr. 78. 1972.

⁵⁵ R. Gallissot: Question coloniale, question nationale. Mouvement social. nr. 78. 1972. 5. p.

⁵⁶ Basir Hadj Ali: i. m. 23. p.

⁵⁷ M. Thorez beszéde 1935. október 17-én a KB ülésen. Oeuvres. liv. II. t. X. Paris, 1952. 46. p. Idézi: M. Rodinson: i. m. 489. p.

hogy a népfront milyen hatást gyakorolt a gyarmati elnyomás alatt élő népekre.⁵⁸

Az algériai nemzeti mozgalom csak az 1942 novemberi angol—amerikai partraszállás után vett újabb lendületet.

A népfront felbomlása, a franciaországi reakciós erők előretörése, majd a vichyszta rendszer, elnyomták az algériai nemzeti mozgalmat. A háború alatt a kommunista pártot és Messali pártját betiltották, tagjaik nagy részét internálták. Az ulemák visszahúzódtak a politikai életből. Ferhat Abbas eredménytelenül próbálkozott.

⁵⁸ Jean Bruhat: Le Front populaire dans la stratégie du passage au socialisme. Portée et limites du Front populaire. A Le Front populaire/La France de 1934 á 1939. c. kötetben. Paris, Ed. sociales 1972. 96. p.

A hat tanulmányt tartalmazó kötetben csupán egyetlen mondat utal tárgyalt problémánkra.

Jó kísérlet P. Boiteau tanulmánya, bár sajnos a szerző nem megy túl az eredmények és problémák jelzésén.

Ласло Надь:

ЗАМЕЧАНИЯ К ОТНОШЕНИЯМ ФРАНЦУЗСКОГО РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ И АЛЖИРСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ МЕЖДУ ДВУМЯ МИРОВЫМИ ВОЙНАМИ

Настоящая статья содержит лишь замечания, задумывается над результатами некоторых исследователей.

Хронологически проблему можно разделить следующим образом: 20-ые и 30-ые годы. 20-ые годы — можно сказать — „годы ученичества” фкп — допуская ряд ошибок — к началу 30-ых годов станет настоящим марксистско-ленинским передовым отрядом. В это время движение было еще в зачатке.

Во время первой мировой войны и в послевоенные времена немало факторов мотивировали образование и развитие алжирского национального движения. Интернациональные факторы: рожденная на почве кризиса мирового капитализма октябрьская революция и ответ буржуазии на этот кризис: „вилзонизм”. Национальные факторы: активизм мусульманских солдат, служивших в французской армии (эмир калед, орезское восстание 1916-го года) и идеологическая-политическая поляризация французского рабочего движения (конгресс социалистов в городе тур).

В 20-ые годы фкп привязывала зависимость колоний к победе пролетарской революции. Это было ошибкой.

Эту ошибку исправили к началу 30-ых годов, когда фкп избавилась от многих задерживающих факторов: сектарианизм, догматизм, исключение группы барбэ селор. Из выработанной правильной линии партии родился народный фронт.

В это время произошли положительные изменения и в алжирском национальном движении: секция фкп укреплялась, и в 1936-ом году организовалась самостоятельной партией. Политическая активность Улемых и Избранных мусульманов привлекла все больше и больше алжирцев к борьбе против колониализма. Опирающийся на алжирское национальное движение народный фронт принес значительные изменения алжирскому народу: расширение демократических свобод, законы, облегчающие социальное положение рабочих и т. д.

Но колониалистическая администрация сознательно, а мессалисты объективно припятствовали осуществлению распоряжений народного фронта. Мессали не заметил, что главная цель — это антифашизм, и алжирскую национальную проблему надо решить в рамках антифашизма. (р. галисо: антифашизм — другой облик антиколониализма). Так же не понял этот вопрос американский историк швейцер, и утверждает, что фкп поступил на почву колониального реформизма. Нет сомнений в том, что и сами алжирские коммунисты не могли правильно анализировать специфические алжирские национальные проблемы и это припятствовало осуществлению национального единства с мессалистами. Распад народного фронта благоприятствовало правым силам алжирии.

Новый подъем алжирского национального движения произошел после английско-американского десанта в 1942-ом году.

László Nagy

REMARQUES SUR LES RAPPORTS DU MOUVEMENT OUVRIER FRANCAIS ET DU MOUVEMENT NATIONAL ENTRE LES DEUX GRANDES GUERRES

Cette étude ne contient effectivement que des remarques. L'auteur analyse et discute les idées exprimées sur le sujet par un certain nombre de chercheurs et pose des questions dont la solution est la tache des recherches futures.

En ce qui concerne la périodisation, on peut distinguer deux étapes:

- les années 20
- les années 30

Pour le Parti communiste francais les années 20 sont „des années d'apprentissage”, mais tout en commettant de nombreux erreurs il devient l'avant-garde mar-

xiste du mouvement ouvrier français. Du mouvement national algérien il n'existe encore que des germes. A la fin de la 1ère Guerre mondiale la situation est caractérisée par les facteurs suivants:

- sur le plan international: la Révolution d'Octobre née de
la crise du capitalisme mondial et
le wilsonisme, réponse bourgeoise
a cette crise
- sur le plan national: activité des musulmans engagés dans
l'armée française (l'émir Khaled, la révolte dans l'Aures)
polarisation politico-ideologique du
mouvement ouvrier français (le congrès des socialistes à Tors)

Dans les années 20 le PCF lie encore la question de l'indépendance des colonies à la victoire de la révolution prolétarienne en métropole. Cette erreur est corrigée au début des années 30 quand le PCF se débarrasse des facteurs négatifs: du dogmatisme, du sectarisme, du groupe Barbé-Célor. C'est le Front populaire qui naît de la nouvelle ligne politique.

Entre-temps nous pouvons constater des transformations positives au sein du mouvement national algérien: d'une part la section algérienne du PCF se renforce et se constitue en parti indépendant (1936), d'autre part l'activité des Oulema et des Elus musulmans mobilise de plus en plus d'Algériens à la lutte contre le colonialisme.

Le Front populaire s'appuyant sur le mouvement national algérien tente d'améliorer la situation du peuple algérien: élargissement des Droits démocratiques, réduction du nombre des heures de travail, Office du blé etc. Quant à l'administration coloniale elle empêche à volonté la mise en pratique des mesures du Front populaire. Parmi les forces politiques du mouvement national les Messalistes sont des alliés objectifs du colonialisme parce qu'ils ne comprennent pas que la solution au problème de la nation algérienne doit être trouvée dans le cadre de l'antifascisme. (R. Gallissot: „l'antifascisme est une autre face de l'anticolonialisme”) Il est curieux de constater que l'historien américain Schweitzer commet la même erreur en affirmant que le PCF glissait sur la pente du réformisme colonial. Sans doute les communistes algériens n'ont pas su analyser justement le caractère spécifique du problème national algérien et ainsi eux aussi, ils ont leur part de responsabilité dans le fait que l'unité nationale avec les Messalistes n'a pu avoir lieu.

La dislocation du Front populaire en France a favorisé aussi en Algérie les forces de droite.

Une nouvelle phase du mouvement national algérien commence en novembre 1942 à l'issue du débarquement anglo-américain.